

ETHIEK VAN DE SOCIAAL-ECONOMISCHE ORDERING

Ethiek van de sociaal- economische ordening

Kritische kanttekeningen bij het
kapitalisme door de bril van een jurist

Koen BYTTEBIER

 INTERSENTIA

Antwerpen – Gent – Cambridge

Ethiek van de sociaal-economische ordening.
Kritische kanttekeningen bij het kapitalisme
door de bril van een jurist
Koen Byttebier

© 2023 Lefebvre Sarrut Belgium NV
Hoogstraat 139/6 – 1000 Brussel

ISBN 978-94-000-1614-9
D/2023/7849/70
NUR 827
Gedrukt in de Europese Unie

Verantwoordelijke uitgever: Paul-Etienne Pimont, Lefebvre Sarrut Belgium NV
Lay-out: Crius Group, Hulshout
Omslagontwerp: Danny Juchtman / www.dsigngraphics.be
Omslagbeeld: logoboomb / Shutterstock

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

Dit boek is eveneens digitaal beschikbaar op www.stradalex.com en www.jurisquare.be.

VOORWOORD

Al geruime tijd wordt duidelijker en duidelijker dat het vigerende systeem van inrichting van de socio-economische ordening, met name het kapitalisme, zijn limieten heeft bereikt.

Vooraf na ruim vier decennia te zijn blootgesteld aan de implementatie van de ideologie van het economisch neoliberalisme, zijn de geglobaliseerde, kapitalistische samenlevingen verzeild in een veelheid aan fundamentele problemen, waarvoor niet langer (evidente) oplossingen in het vooruitzicht kunnen worden gesteld, waaronder: (1) een toenemende schuldenberg die zowel de private als publieke sectoren ernstig bezwaart, (2) blijvende armoede die, wereldwijd, gepaard gaat met een almaar toenemende polarisering tussen rijken en armen, naast (3) een quasi-onoplosbare milieuproblematiek die, vijftig jaar na het rapport van de Club van Rome met als titel *“Limits to growth”* (1972), de wereld heeft meegesleept in wat in recente jaren is aangeduid onder de benaming “klimaatverandering”.

In dit boek wordt uiteengezet waarom dit alles geen toeval is, maar het rechtstreeks gevolg van een aantal waardenkeuzes die vanaf de late middeleeuwen, vooral dan in de westerse wereld, werden gemaakt op het vlak van de inrichting van de sociaal-economische ordening, waarbij de toenmalige maatschappelijke modellen, met name de feodaliteit en het klassieke christendom, in toenemende mate, werden verlaten voor een maatschappijbeeld dat, in hedendaagse termen verwoord, ging steunen op de “primauteit van de economische belangen”.

Mede als gevolg hiervan kregen samenlevingen vorm waarin de klasse van ondernemers en bankiers een absoluut vrijgeleide kreeg om de wereld te hervormen tot een systeem waar alles en iedereen in functie staat van hun egoïstische streven naar almaar meer rijkdom, waaraan alle andere waarden systematisch werden geslachtofferd.

Hoewel in de periode 1950-1975, doorheen de westerse wereld, de krachten van de democratie hebben gepoogd om aan het kapitalisme een iets menselijker gelaat te verlenen, resulterend in de opkomst van de welvaartstaten, heeft het economisch-neoliberale denken vanaf de jaren 1980 ook aan deze inspanningen, grotendeels, een halt toegeroepen.

Het lijkt er hierbij op dat, sinds de 16de eeuw de (westerse) mensheid resoluut de kaart heeft getrokken van een economie die geheel is onderworpen aan “de Mammon”, dat hierbij ook de doos van Pandora voor een toenemend aantal door de mens veroorzaakte problemen werd geopend en dat er sedertdien geen

beleids- of andere instanties zijn opgestaan die in voldoende mate bereid zijn om deze doos terug te sluiten.

In dit boek worden de ethische keuzes die het kapitalisme schragen, niet alleen aan een nauwgezette analyse onderworpen, maar wordt ook ingegaan op diverse problemen die dit heeft veroorzaakt en tevens gepeild naar mogelijke uitwegen.

Het boek ligt daarmee in het verlengde van ons vorige werk sinds 2015, waaronder de boeken *De onvrije markt* (2015), *Nu het gouden kalf verdronken is* (2015) en *Hoe economie het probleem werd* (2022), naast onze bij Springer uitgegeven Engelstalige werken in dezelfde thematiek¹, zij het dat het voorliggende boek, in nog sterkere mate, de ethische dimensie van de sociaal-economische ordening wenst te belichten en daarenboven nog dieper wil peilen naar de (historische) oorzaken van de gemaakte ethische keuzes.

De stof in het boek is bijgewerkt tot 30 september 2022.

¹ Cf. <https://www.springer.com/series/15643>.

DISCLAIMER

De opvattingen, gedachten en meningen die in dit boek worden geuit behoren uitsluitend toe aan de auteur, en niet aan de uitgever, de werkgever van de auteur, noch aan andere organisaties, comités of andere groepen en/of andere individuen.

De auteur en de uitgever aanvaarden geen enkele verantwoordelijkheid of aansprakelijkheid voor de informatie in deze publicatie. Dit boek verwijst bijvoorbeeld naar meerdere externe bronnen waarover de uitgever of de auteur geen controle heeft en waarvoor de auteur of de uitgever geen verantwoordelijkheid kan opnemen. De auteur of uitgever aanvaardt bijgevolg geen aansprakelijkheid voor problemen die zouden voortvloeien uit het gebruik van dergelijke informatie waarop is gesteund of waarnaar wordt verwezen.

Het doel van de verwijzingen naar externe bronnen of externe websites is om de in het boek beschikbare informatie te verrijken en de lezers te helpen deze zaken verder te onderzoeken. Dergelijke verwijzingen houden niet noodzakelijk in dat de auteur of uitgever de specifieke externe bron onderschrijft, noch de informatie in de verwijzing, noch de organisaties die eigenaar zijn van de externe websites. Verder kan geen van de genoemde auteurs, ondernemingen, organisaties of wie dan ook, op grond van deze publicatie, verantwoordelijk worden gehouden voor de informatie die in deze publicatie is opgenomen of waarnaar wordt verwezen.

De auteur of uitgever aanvaardt geen verantwoordelijkheid of aansprakelijkheid voor eventuele fouten of weglatingen in de inhoud. De informatie in dit boek wordt verstrekt op een “*as is*” basis zonder garanties voor volledigheid, nauwkeurigheid, bruikbaarheid of tijdigheid. Deze informatie is bijgevolg niet noodzakelijk volledig, nauwkeurig of actueel.

Dit boek bevat auteursrechtelijk beschermd materiaal, waarvan het gebruik specifiek is aangevraagd bij de titularis van het auteursrecht. Bovendien verklaart de auteur dat dit materiaal wordt gebruikt als onderdeel van inspanningen om het begrip van kwesties van sociale, academische en humanitaire betekenis te bevorderen en dat dit een eerlijk gebruik van het materiaal vormt. Verder is het auteursrechtelijk beschermde werk op wettelijke wijze gebruikt, geciteerd en of opgenomen in deze publicatie voor onderzoeksdoeleinden en commentaar. Er is geen enkele sprake van enig commercieel gebruik, en het gebruikte materiaal is niet getransformeerd teneinde de oorspronkelijke betekenissen te respecteren. De tekst van het geciteerde werk wordt hierbij, in sommige gevallen, weergegeven in de oorspronkelijke tekstopmaak en bewoordingen van de oorspronkelijke auteur

in de gevallen waarin dat nodig is, zoals wanneer de informatie de authentieke weergave van de auteur moet zijn.

Tenzij anders aangegeven (bv. in individuele auteursrechtmeldingen) is de inhoud van dit boek de eigendom van de auteur, gelicenseerd onder de Naamsvermelding.

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	v
<i>Disclaimer</i>	vii
Hoofdstuk 1.	
De uitgangspunten van het kapitalisme in vraag gesteld	1
1.1. Kapitalisme en economisch liberalisme	1
1.1.1. Algemene situering van het kapitalisme.	1
1.1.2. Wezenskenmerken van het kapitalisme	3
1.1.3. Preliminare verklaring voor het succes van het kapitalisme ...	4
1.1.4. Preliminare invraagstelling van het vermeend “rationele” karakter van het kapitalisme	6
1.2. Cesuur met alternatieve benaderingen	7
1.2.1. Situering.....	7
1.2.2. In religie.....	8
1.2.3. In filosofie	9
1.2.4. Illustratie: Ahimsa	10
1.3. De tussenstop van de moderne welvaartsstaat.....	12
1.4. Het economisch neoliberalisme	15
1.5. Concreet: De neoliberale agenda’s van westerse landen sinds de jaren 1980 in vogelvlucht	16
1.5.1. Algemeen.....	16
1.5.2. Het Washington-consensus model in het bijzonder.....	18
1.5.3. Concrete implementatie van het economisch-neoliberale gedachtegoed vanaf de jaren 1980	19
1.5.4. Verdere impact van het economisch-neoliberale gedachte- goed op de overheidsfinanciën.....	22
1.6. Falen van de democratie.....	25
1.6.1. Algemeen.....	25
1.6.2. Illustratie: de Britse regeringsvorming van september 2022... ..	26
1.7. Verdere analyse	29
Referenties.....	32

Hoofdstuk 2.

Bepaalde bouwstenen van het hedendaags kapitalisme die egoïsmen centraal stellen.	35
2.1. Algemene situering	35
2.1.1. Situering in historisch perspectief.	35
2.1.2. Verdere methodologie	37
2.2. Kredietwezen en bankieren als methodes van rijkdomvergarig	38
2.2.1. Probleemstelling.	38
2.2.2. Filosofen van de klassieke oudheid	38
2.2.3. Het evangelie van Jezus Christus.	40
2.2.4. Evolutie in de middeleeuwen	41
2.2.5. Kredietverlening in het kapitalisme	42
2.2.6. De rationaliteit van het vigerende geldcreatiemodel, steunend op particuliere kredietverlening, blijvend in vraag gesteld	44
2.3. Ondernemen en arbeidsverhoudingen	47
2.3.1. De door het economisch liberalisme en neoliberalisme gecreëerde tweedeling binnen samenlevingen	47
2.3.2. De inherente klassenstrijd die het kapitalisme kenmerkt	49
2.3.3. Allesoverheersend karakter van het neoliberale model van ondernemingsvoering	51
2.3.4. Voorlopige conclusies.	52
2.4. Marktrekenen.	53
2.4.1. Situering.	53
2.4.2. Een verruimd actieterrin voor de vrije markt(en).	54
2.4.2.1. Een door het economisch neoliberalisme georkestreerde, dubbele verruiming van het domein van de vrije markt.	54
2.4.2.2. Illustraties van naar het domein van de vrije markt overgehevelde sectoren.	56
2.4.2.2.1. Sectoren waarvan de overheveling al grotendeels voltooid is (arbeidsbemiddeling – beroepsopleiding – energie).	56
2.4.2.2.2. Sectoren waarvan de overheveling (nog) aan de gang is	58
2.4.3. Artificieel karakter van de argumenten ingeroepen ter staving van het primaat van het vrijemarktmodel	61
2.4.3.1. Situering.	61
2.4.3.2. De drogredeningen van het economisch neoliberalisme	61
2.4.3.3. De vrije markt als systeem dat (steeds) de belangen van de rijken vooropstelt	63

2.4.3.3.1.	Probleemstelling	63
2.4.3.3.2.	Illustratie aan de hand van het kapitalistische geldcreatiemodel.	64
2.4.4.	De keerzijde van de medaille: de inkrimping van het domein van het algemeen belang.	66
2.4.5.	Ineffectiviteit van een ten top gedreven vrijmarktmodel als economisch systeem.	68
2.4.6.	Voorlopige conclusies.	69
2.5.	Kapitalisme en competitie	71
2.6.	Werking van intellectuele rechten	72
2.6.1.	Algemene probleemstelling	72
2.6.2.	Illustratie: toepassing op de COVID-19-vaccins.	75
2.7.	Het erfrecht	78
2.8.	Conclusies.	79
	Referenties.	80

Hoofdstuk 3.

	Onhoudbaarheid van de kapitalistische leefwereld	83
3.1.	Onhoudbaarheid van het economische groeimodel	83
3.1.1.	Genese van het economische groeimodel.	83
3.1.1.1.	Van de bevrediging van basisbehoeften tot prille, economische modellen steunend op arbeidsspecialisatie en almaar complexer wordende productie.	83
3.1.1.2.	Opkomst van het koopmansberoep.	85
3.1.1.3.	Administratie en religie (later: adel en geestelijkheid).	88
3.1.1.4.	Correlatie tussen de opkomst van het moderne bankiersbedrijf en het economische groeimodel (en daardoor ook de opkomst van de moderne ondernemersklasse)	90
3.1.2.	Pervers neveneffect 1: Uitputting en exploitatie van het menselijke ras	92
3.1.2.1.	Wisselwerking tussen de kapitalistische groeien en tewerkstellingsmodellen.	92
3.1.2.1.1.	Situering	92
3.1.2.1.2.	Vroegkapitalistische modellen van uitbuiting (16de-17de eeuw).	93
3.1.2.1.3.	Verhouding tussen het kapitalistische winststreven en het kapitalistische uitbuitingsgedrag.	99

3.1.2.1.4.	Herleiding van de economie tot een doel in plaats van een middel, en van de mens en zijn leven tot een middel, in plaats van het hoogste doel	100
3.1.2.1.5.	Hedendaagse uitkristallisering van het kapitalistische tewerkstellingsmodel als gerationaliseerd, universeel uitbuitingsmodel	101
3.1.2.1.6.	Blijvend belang van correcties en temperingen	104
3.1.2.2.	Uitbuiting onder het economisch neoliberalisme . .	105
3.1.2.2.1.	Vermeende onverenigbaarheid van economische efficiëntie met het model van de welvaartsstaat	105
3.1.2.2.2.	De werkelijkheid achter de neoliberale theorievorming	106
3.1.3.	Pervers neveneffect 2: Uitputting van de natuurlijke leefwereld	110
3.1.3.1.	Situering	110
3.1.3.2.	De destructieve kracht van de agrarische en industriële revoluties	110
3.1.3.3.	De spreekwoordelijke neoliberale kers op de kapitalistische taart.	112
3.1.4.	Milieuverontreiniging en klimaatverandering	114
3.1.4.1.	Probleemstelling	114
3.1.4.1.1.	Oorsprong van de milieuproblematiek. . .	114
3.1.4.1.2.	Filosofische en religieuze tegenkanting tegen een economie gedreven door artificiële behoeften	116
3.1.4.1.3.	Uitvergroting van de milieuproblematiek sinds het kapitalisme	117
3.1.4.2.	Een selectie van recente onderzoeksbevindingen . .	119
3.1.4.2.1.	Algemeen	119
3.1.4.2.2.	Het IPCC-rapport “ <i>Climate change 2022. Mitigation of Climate Change</i> ” (april 2022)	119
3.1.4.2.3.	Het UNICEF-rapport “ <i>Innocenti Report Card 17. Places and Spaces. Environments and children’s well-being</i> ” . .	123
3.1.4.2.4.	Gegevens verstrekt door de WHO	127
3.1.4.2.5.	Observaties van “ <i>The Guardian</i> ” (juni 2022)	128

	3.1.4.2.6.	Observaties van “Oxfam” (juni 2022) ..	129
	3.1.4.2.7.	Het WMO-rapport “ <i>United in Science</i> ” (september 2022).....	130
	3.1.4.2.8.	Memorandum van 14 september 2022 van het “ <i>Committee on Oversight and Reform of the Congress of the U.S. House of Representatives</i> ”	135
	3.1.4.3.	Conclusies	138
3.2.		Onhoudbaarheid van een onrechtvaardige leefwereld	141
	3.2.1.	Waarom ongelijkheid en onvrijheid ingebakken ingrediënten van het kapitalisme uitmaken.....	141
	3.2.1.1.	De liberale/neoliberale zijde van de medaille: de trickle-down-economics-benadering	141
	3.2.1.2.	Nadere achtergrond van het liberale gedachtegoed waaruit de trickle-down-economics-benadering is voortgevloeid.....	142
	3.2.1.3.	Blijvende impact van het liberale gedachtegoed ...	145
	3.2.1.4.	Gevolgen van het liberale gedachtegoed voor de inrichting van samenlevingen	145
	3.2.1.5.	Hoe de premissen van het liberale denken over ondernemen de kapitalistische economie hebben doen uitkristalliseren	147
	3.2.1.6.	Hoe (als gevolg van het voorgaande) ongelijkheid en onvrijheid (zijn blijven) prevaleren in het kapitalisme.....	148
	3.2.1.7.	Neoliberaal gedogen van een blijvende overheidsrol .	151
	3.2.1.7.1.	Liberale en neoliberale opvattingen over de rol van de staat.....	151
	3.2.1.7.2.	De teloorgang van het welvaartsstaatsmodel.....	152
	3.2.2.	Afweging van de (juridische) vrijheids- en gelijkheidsgedachten tegen de kapitalistische uitbuitingsrecepten.....	154
	3.2.2.1.	Situering.....	154
	3.2.2.2.	Vrijheidsgedachte	154
	3.2.2.2.1.	Het liberale vrijheidsconcept in theorie ..	154
	3.2.2.2.2.	Beleving van de liberale vrijheidsgedachte in de 19de eeuw.....	155
	3.2.2.2.3.	Vrijheid tijdens de korte pauze van het welvaartsstaatsmodel.....	156
	3.2.2.2.4.	Vrijheid sinds de implementatie van het neoliberale gedachtegoed	157
	3.2.2.3.	Gelijkheidsgedachte	158

3.2.2.3.1.	Het liberale gelijkheidsconcept in theorie.....	158
3.2.2.3.2.	Beleving van de gelijkheidsgedachte in de praktijk.....	159
3.2.2.4.	Door de (neo)liberale gelijkheids- en vrijheids- gedachten gecreëerde maatschappelijke problemen ..	160
3.2.2.5.	En de solidariteitsgedachte...?	161
3.2.2.6.	Conclusies	162
3.2.3.	Quid bij een verdere uitdeining van de vrije markten en inkrimping van het domein van het algemeen belang?	163
3.2.3.1.	Vraagstelling	163
3.2.3.2.	Hoe de energiesector is gevaren	164
3.2.3.3.	Hoe de financiële sector is gevaren	165
3.2.3.4.	Evoluties in zekere andere publieke sectoren	167
3.2.3.4.1.	Inleiding	167
3.2.3.4.2.	Onderwijs.....	169
1.	Achtergrond	169
2.	Situatie in België.....	170
3.	Situatie op globaal vlak	175
3.2.3.4.3.	Gezondheids- en verzorgingssectoren ...	176
3.2.3.4.4.	Verdere evoluties en toekomstper- spectieven van de sectoren zorg en onderwijs	178
3.3.	Armoede en polarisering tussen rijk en arm	183
3.3.1.	Armoede in de neoliberale leefwereld.....	183
3.3.2.	Toenemende polarisering tussen rijk en arm.....	189
3.3.2.1.	Situering.....	189
3.3.2.2.	Impact van de COVID-19-pandemie op het winstbejag van grote ondernemingen in het algemeen en binnen de energie- en voedingssec- toren in het bijzonder	190
3.3.2.3.	Empirische gegevens omtrent de polarisering rijk-arm.....	195
3.3.2.3.1.	Gegevens verstrekt door Oxfam, CBS News en Forbes.....	195
3.3.2.3.2.	Analyse van Balla	198
3.3.2.3.3.	Bevindingen van het <i>World Inequity Report 2022</i>	201
3.3.2.3.4.	Bevindingen van het <i>Global Wealth Report 2022</i> van Crédit Suisse.....	202
3.3.2.4.	Evolutie in de richting van een “plutonomie”.....	204
3.3.2.5.	Inflatie in 2022.....	206

3.3.2.6.	De grote dupe van dit alles: de werkende en arme klassen	211
3.3.2.6.1.	Aantasting van de koopkracht (in het Westen).	211
3.3.2.6.2.	Toename van honger	216
3.4.	Conclusies.	219
	Referenties.	221

Hoofdstuk 4.

	Een alternatieve methode van geldcreatie ten behoeve van staten en zekere, internationale en supranationale instellingen als mogelijke uitweg uit het kapitalisme	231
4.1.	De maakbaarheid van geld in herinnering gebracht	231
4.1.1.	Historisch overzicht van de systemen van geldcreatie in vogelvlucht.	231
4.1.1.1.	Ontstaan en algemene functies van geld.	231
4.1.1.2.	Zekere wezenskenmerken van geld	232
4.1.2.	Actuele systemen van geldcreatie.	235
4.1.3.	Beoordeling van de vigerende systemen van geldcreatie	240
4.1.4.	Pleidooi voor een nieuw systeem van geldcreatie	241
4.2.	Uitzicht van een nieuw model van geldcreatie ten behoeve van landen	242
4.2.1.	Doelstellingen, in (zeer) grote lijnen, van het actuele monetair beleid.	242
4.2.1.1.	Historische situering	242
4.2.1.2.	Impact van de COVID-19-pandemie.	245
4.2.1.3.	Voorlopige conclusies.	246
4.2.1.3.1.	Overheersend en problematisch karakter van de private geldcreatie	246
4.2.1.3.2.	SDR's als inspiratiebron voor een alternatief geldcreatiesysteem	247
4.2.2.	Ons eigen gedachtenexperiment voor een nieuw systeem van geldcreatie	248
4.2.2.1.	Nadere motivering voor het gedachtenexperiment.	248
4.2.2.1.1.	Situering.	248
4.2.2.1.2.	Argumenten <i>pro</i> het nieuw voorgestelde systeem van publieke geldcreatie ten behoeve van landen.	249
4.2.2.2.	Ons eerdere gedachtenexperiment voor een nieuw systeem van geldcreatie ten behoeve van overheden in krachtlijnen	252
4.2.2.2.1.	Theoretische argumentatie	252

	4.2.2.2.2. Maatschappelijke voordelen van het nieuw voorgestelde systeem van geldcreatie ten behoeve van landen	259
4.3.	Proeve van antwoord op het <i>monetary financing</i> -taboe	261
4.4.	Mechanismen ter bescherming van de monetaire stabiliteit bij gebruikmaking van een allocatiemodel van geldschepping ten behoeve van landen (en andere overheden)	263
4.5.	Conclusies.	265
	Referenties.	266

Hoofdstuk 5.

	Van neoliberale strafstaten naar zorgstaten	269
5.1.	Situering	269
	5.1.1. Het onder gelding van het economisch neoliberalisme gheroriënteerde staatsmodel	269
	5.1.2. Afbouw van het welvaartsstaatsmodel en monetarisme	270
	5.1.3. Algemene gevolgen van de implementatie van het neoliberale gedachtegoed	271
	5.1.3.1. Situering	271
	5.1.3.2. Impact van het economisch neoliberalisme op de overheidsfinanciën in het bijzonder	271
	5.1.4. Gevolgen voor de mate waarin staten zich nog kunnen kwijten van de behartiging van het algemeen belang.	273
5.2.	Ideeën over de vormgeving van een faire samenleving.	274
	5.2.1. Algemeen	274
	5.2.2. Overzicht	275
	5.2.3. Universeel basisinkomen versus de organisatie van arbeid.	275
	5.2.4. Zorg	278
	5.2.4.1. Algemeen: theoretische achtergrond van de neoliberale hervormingen van de zorgsector vanaf de jaren 1980	278
	5.2.4.2. Concrete impact van het economisch-neoliberaal beleid op de gezondheidszorg	282
	5.2.4.3. Remedies voor een uitweg	284
	5.2.5. Kinderen en jeugd	286
	5.2.5.1. Situering	286
	5.2.5.2. Problematiek van kinderarmoede in het algemeen.	286
	5.2.5.3. Een aantal bijzondere problemen (in de westerse wereld).	295
	5.2.5.3.1. Kansenongelijkheid (van in de wieg).	295
	5.2.5.3.2. Organisatie van kinderopvang	297
	5.2.5.3.3. Baby Formula Crisis	300

5.2.5.4.	Remediëring	303
5.2.5.4.1.	Naar een nieuw model van financie- ring van kinderczorg	303
5.2.5.4.2.	Ideeën over een nieuw model van zuigelingenverzorging	303
5.2.5.4.3.	Aandacht voor de verdere niveaus van kinderczorg, met inbegrip van onderwijs	304
5.2.6.	Ouderenzorg	308
5.2.6.1.	Situering	308
5.2.6.2.	Remediëring	310
5.2.7.	Infrastructuur en energiebevoorrading	311
5.2.7.1.	Situering	311
5.2.7.1.1.	Algemeen	311
5.2.7.1.2.	Energie- en grondstoffenverbruik	311
5.2.7.1.3.	(Andere) infrastructuur	315
5.2.7.2.	Uitwegen	316
5.2.8.	Van repressie, ruziën en oorlogsvoering naar burgerzorg	320
5.2.8.1.	Situering	320
5.2.8.2.	Justitie	322
5.2.8.3.	Van politie naar burgercoaching	324
5.2.8.4.	Van milities naar civiele beschermingsdiensten	325
5.3.	Conclusies	327
	Referenties	328

Hoofdstuk 6.

Alternatieve methodes van geldcreatie ten behoeve van de particuliere sectoren	333	
6.1.	Algemeen uitzicht van ons nieuw voorgestelde systeem van geld- creatie ten behoeve van de particuliere sectoren	333
6.2.	Geldcreatie ten behoeve van particulieren (en gezinnen) voor elementaire levensbehoeften	334
6.3.	Geldcreatie ten behoeve van particulieren voor de opstart van een (nieuwe) professionele activiteit	337
6.4.	Kredietverlening aan / geldcreatie ten behoeve van de non-profit- sector	339
6.5.	Geldcreatie ten behoeve van gevestigde ondernemingen	342
6.6.	Conclusies	342
	Referenties	343

Hoofdstuk 7.

Conceptualisering en realiteitszin van nieuwe modellen van ondernemingsvoering 345

7.1.	Nadere situering van het kapitalistische winststreven en hoe dit wordt verwezenlijkt.	345
7.1.1.	Beknopte historiek van het winststreven	345
7.1.1.1.	Uitgangspunt van het kapitalistisch ondernemen.	345
7.1.1.2.	Beknopt historisch overzicht van een aantal religieuze en filosofische percepties over het streven naar rijkdom	346
7.1.1.2.1.	Ontstaan van geld(gebruik).	346
7.1.1.2.2.	Plato.	348
7.1.1.2.3.	Jezus Christus	350
7.1.1.2.4.	Invloeden van het christendom in de middeleeuwen	352
7.1.1.2.5.	Kenteringen vanaf de 16de en 17de eeuw.	354
7.1.1.2.6.	Validatie van de vroegkapitalistische praktijken in het calvinisme	356
7.1.1.3.	Doorbraak van de kapitalistische vennootschapsvorm	359
7.1.1.4.	Uitkristallisering van de kapitalistische, maatschappelijke ordening.	362
7.1.2.	Economische rationalisering en politieke vormgeving	365
7.1.2.1.	Genese van economische theorievorming	365
7.1.2.1.1.	Situering	365
7.1.2.1.2.	Roots van twee basisleerstukken van de economie: de <i>trickle-down-economics</i> en de IJzeren loonwet.	366
7.1.2.2.	Politieke omwenteling	368
7.1.3.	Gevolgen voor de systematiek van de kapitalistische ondernemingsvoering	371
7.1.3.1.	Algemeen	371
7.1.3.2.	De kapitalistische hel voor de arbeidende mens	371
7.1.3.2.1.	De doem van gedwongen tewerkstelling voor de meerderheid van de mensheid.	371
7.1.3.2.2.	Bevestiging in de werken van Fromm, Marcuse en Kruithof.	378
7.1.3.2.3.	Zekere empirische gegevens ter illustratie	383

7.1.3.3.	De kapitalistische hel voor de ondernemer en bankier	389
7.1.3.3.1.	Situering	389
7.1.3.3.2.	Omtrent de bereidheid tot uitbuiting ..	389
7.1.3.3.3.	Omtrent de bereidheid tot concurreren ..	390
7.1.3.4.	Conclusies: een hels economisch systeem.	392
7.1.4.	Beperkte reikwijdte van de 20ste-eeuwse correctiemethodes.	394
7.1.5.	Aftoetsing aan de doelstellingen van het economisch neoliberalisme.	396
7.1.6.	Conclusies	397
7.1.6.1.	Problematisch karakter van het kapitalistische model van ondernemingsvoering in het algemeen . . .	397
7.1.6.2.	Onrechtvaardig karakter van het kapitalistische model van ondernemingsvoering in het bijzonder . . .	398
7.2.	Verkenning van een aantal denkbare alternatieven voor de kapitalistische methodes en modellen van ondernemingsvoering	400
7.2.1.	Omtrent de vraag of alternatieven denkbaar zijn en in het maatschappelijke debat aan bod kunnen komen	400
7.2.2.	Concrete ideeën over hoe de ondernemingsvoering tot hogere ethische principes te brengen	403
7.2.2.1.	Algemeen streefdoel van alternatieve modellen van ondernemingsvoering.	403
7.2.2.2.	Basisprincipes voor een nieuwe ondernemingsvoering	405
7.2.2.2.1.	Matiging van het winstprincipe	405
7.2.2.2.2.	Aandacht voor andere waarden	410
7.2.2.3.	Mogelijke impact van de door ons voorgestelde NMWO.	411
7.2.2.3.1.	In het kader van de NMWO denkbare maatregelen op het vlak van winst(uitkering)begrenzing.	411
7.2.2.3.2.	In het kader van de NMWO denkbare maatregelen op het vlak van de monetaire kredietverlening aan het ondernemingswezen.	413
7.2.2.4.	Concrete modellen van een voor het personeel rechtvaardigere verdeling van de via de ondernemingsvoering gegenereerde meerwaarden.	418
7.2.2.4.1.	Systemen van bezoldiging	418
7.2.2.4.2.	Systemen van winstparticipatie	421
7.2.2.4.3.	Nood aan verdergaandere regulering ..	423
7.3.	Conclusies.	424

7.3.1. Samenvatting van de principes die de kapitalistische ondernemingsvoering en tewerkstelling beheersen	424
7.3.2. Oproep tot verdere bewustwording	427
Referenties.	428

Hoofdstuk 8.

Eindconclusies I: Het kapitalisme als onrechtvaardig systeem van sociaal-economische ordening	433
--	------------

Referenties.	444
----------------------	-----

Hoofdstuk 9.

Eindconclusies II: Een nieuwe monetaire ordening als onderbouw voor een nieuwe soort van samenlevingen	445
---	------------

9.1. Situering	445
--------------------------	-----

9.2. Mogelijkheden van de nieuw voorgestelde geldcreatie	448
--	-----

9.3. Een nieuw evenwicht tussen tewerkstelling en andere levensdimensies	454
--	-----

Referenties.	456
----------------------	-----